

Langzame man

J.M. Coetzee bij Uitgeverij Cossee

Schemerlanden
In het hart van het land
Wachten op de barbaren
Wereld en wandel van Michael K
Mr. Foe en Mrs. Barton
IJzeren tijd
De meester van Petersburg
Jongensjaren
In ongenade
In ongenade (luisterboek)
Portret van een jongeman
Elizabeth Costello
Elizabeth Costello – De roman in Afrika (luisterboek)
Hij en zijn man (Nobelprijzrede)
Langzame man
Dagboek van een slecht jaar
Wat is een klassieke roman? (essays)
Als een vrouw ouder wordt
Dierenleven
Zomertijd
Scènes uit de provincie
Een manier van vriendschap. Brieven 2008-2011 (met Paul Auster)
De kinderjaren van Jezus

Over J.M. Coetzee

Hans Achterhuis, Arnon Grunberg, Kristien Hemmerechts e.a.
J.M. Coetzee – Persoon en personage

J.C. Kannemeyer
J.M. Coetzee. Een schrijversleven (biografie)

J.M. Coetzee

Langzame man

Vertaling
Peter Bergsma

Cossee
Amsterdam

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van het Fonds voor de Letteren

Eerste druk augustus 2005
Zevende druk februari 2013

Oorspronkelijke titel *Slow Man*

© 2005 J.M. Coetzee

Met toestemming van Peter Lampack Agency, Inc. New York

Nederlandse vertaling © 2005 Peter Bergsma,

en Uitgeverij Cossee bv, Amsterdam

Omslag Julie August

Foto auteur Hollandse Hoogte

Druk HooibergHaasbeek, Meppel

ISBN 978 90 5936 390 8 | NUR 302

I

De klap komt van rechts, hard en verrassend en pijnlijk, als een stroomstoot, en tilt hem van de fiets. *Ontspan!* zegt hij tegen zichzelf terwijl hij door de lucht vliegt (*met het grootste gemak door de lucht vliegt!*) en hij voelt zijn ledematen inderdaad gehoorzaam verslappen. *Als een kat*, zegt hij tegen zichzelf: *omrollen, dan overeind springen, klaar voor wat komen gaat*. Ook het ongebruikelijke woord *soepel* of *souple* is aan de horizon.

Maar zo pakt het niet helemaal uit. Of het nu komt omdat zijn benen hem niet gehoorzamen of omdat hij een ogenblik verdoofd is (hij hoort de klap van zijn schedel op het asfalt meer dan dat hij hem voelt, een ver, houten geluid, als een dreun met een houten hamer), hij springt helemaal niet overeind, maar glijdt door, meter na meter, steeds maar verder totdat hij helemaal slaperig wordt van het glijden.

Hij ligt languit, tot rust gekomen. Het is een schitterende ochtend. De zon voelt prettig. Er zijn ergere dingen dan je helemaal slap laten worden en wachten tot je kracht terugkeert. Er zijn misschien zelfs wel ergere dingen dan even gauw een dutje doen. Hij doet zijn ogen dicht; de wereld kantelt onder hem, draait; hij raakt weg.

Eenmaal komt hij bij, heel even. Het lichaam dat zo licht door de lucht vloog is zwaar geworden, zo zwaar dat

hij met geen mogelijkheid zelfs maar een vinger kan optillen. En er staat iemand over hem heen gebogen, die hem de adem beneemt, een jongeman met weerbarstig haar en puistjes langs zijn haarlijn. 'Mijn fiets,' zegt hij tegen de jongen, de korte woorden met moeite uitsprekend. Hij wil vragen hoe het met zijn fiets is, of iemand ervoor zorgt, want fietsen kunnen zoals bekend zomaar verdwijnen; maar voordat die woorden willen komen is hij alweer weggezakt.

Hij wordt heen en weer geschud, ergens naartoe vervoerd. Uit de verte dringen stemmen tot hem door, een geroezemoes dat toe- en afneemt volgens een eigen ritme. Wat is er aan de hand? Als hij zijn ogen zou opendoen zou hij het weten. Maar dat lukt hem nog niet. Er komt iets in hem op. Letter voor letter, *klak klak klak*, wordt er een boodschap getypt op een roze scherm dat elke keer als hij met zijn ogen knippert trilt als water en daarom hoogst waarschijnlijk de binnenkant van zijn eigen ooglid is. E-R-T-Y, zeggen de letters, dan F-R-I-V-O-L, dan getril, dan E, dan Q-W-E-R-T-Y, en zo maar door.

Frivole. Hij wordt overvallen door een soort paniek. Hij kronkelt; uit de grot in zijn binnenste welt een gekreun op dat via zijn keel naar buiten breekt.

‘Erge pijn?’ vraagt een stem. ‘Even stilliggen.’ De prik van een naald. Een ogenblik later wordt de pijn verdreven, daarna de paniek, dan het bewustzijn zelf.

Hij wordt wakker in een cocon van dode lucht. Hij probeert te gaan zitten, maar het lukt niet; het is alsof hij in beton gegoten is. Om hem heen ononderbroken witheid: wit plafond, witte lakens, wit licht; ook zijn hersenen lijken met een soort korrelige witheid overdekt, als van oude tandpasta, zodat hij niet helder kan denken en behoorlijk wanhopig wordt. ‘Wat is dit?’ zegt hij geluidloos of schreeuwt

hij misschien zelfs wel, bedoelend: *Wat is dit wat mij allemaal wordt aangedaan?* of: *Wat is dit voor een plek waar ik ben?* of zelfs: *Wat is dit voor lot dat mij getroffen heeft?*

Vanuit het niets verschijnt een jonge vrouw in het wit, die blijft staan en hem aandachtig bekijkt. Hij probeert uit de warboel in zijn hoofd een vragend voornaamwoord te vormen. Te laat! Met een glimlach en een bemoedigend klopje op zijn arm dat hij vreemd genoeg lijkt te horen maar niet te voelen, loopt ze verder.

Is het ernstig? Als er maar tijd is voor één vraag, dan zou dat de vraag moeten zijn, al staat hij er liever niet bij stil wat dat woord *ernstig* zou kunnen betekenen. Maar prangerender nog dan de vraag over de ernst van de zaak, prangerender dan de sluimerende vraag wat er precies is gebeurd op Magill Road waardoor hij pats-boem op deze doodse plek is terechtgekomen, is de behoefte om zijn weg naar huis te zoeken, de deur achter zich dicht te doen, te gaan zitten in een vertrouwde omgeving, weer bij te komen.

Hij probeert het rechterbeen aan te raken, het been dat vage signalen blijft uitzenden dat het nu het verkeerde been is, maar zijn hand wil niet bewegen, niets wil bewegen.

Mijn kleren: die onschuldige vraag zou hij misschien als inleiding moeten gebruiken. *Waar zijn mijn kleren? Waar zijn mijn kleren, en hoe ernstig ben ik eraantoe?*

De jonge vrouw zweeft zijn gezichtsveld weer binnen. 'Kleren,' brengt hij met immens veel moeite uit, en hij trekt zijn wenkbrauwen zo hoog mogelijk op om te laten zien hoe dringend het is.

'Geen zorgen,' zegt de jonge vrouw en ze zegent hem weer met een van haar glimlachjes, haar bepaald engelachtige glimlachjes. 'Er kan niets gebeuren, overal wordt voor gezorgd. De dokter komt zo bij u.' En er is inderdaad nog geen minuut voorbij of een jongeman die de dokter

moet zijn is naast haar opgedoemd en fluistert iets in haar oor.

‘Paul?’ zegt de jonge dokter. ‘Kunt u me horen? Klopt het dat u zo heet, Paul Rayment?’

‘Ja,’ zegt hij voorzichtig.

‘Dag Paul. U zult zich wel een beetje suf voelen. Dat komt omdat u een morfine-injectie hebt gehad. We gaan zo direct naar de operatiekamer. U hebt een opdonder gekregen, ik weet niet hoeveel u zich er nog van herinnert, en daardoor is uw been een beetje een puinhoop. We gaan kijken hoeveel er nog te sparen valt.’

Weer trekt hij zijn wenkbrauwen op. ‘Te sparen?’ probeert hij te zeggen.

‘Hoeveel van uw been er nog te sparen valt,’ herhaalt de dokter. ‘We zullen moeten amputeren, maar we zullen zoveel mogelijk sparen.’

Op dat moment gebeurt er kennelijk iets met zijn gezicht, want de jongeman doet iets verrassends. Hij steekt zijn hand uit om zijn wang aan te raken en houdt hem vervolgens daar, zijn oudemannenhoofd aan één kant omvattend. Het is meer iets wat een vrouw zou doen, een vrouw die van je houdt. Hij vindt het gênant maar kan zich er niet met goed fatsoen aan onttrekken.

‘Wilt u me dit toevertrouwen?’ vraagt de dokter.

Hij knippert stom met zijn ogen.

‘Goed.’ Hij wacht even. ‘We hebben geen keus, Paul,’ zegt hij. ‘Dit is geen situatie waarin we een keus hebben. Begrijpt u dat? Heb ik uw toestemming? Ik ga u niet vragen om te tekenen op het stippelijntje, maar hebben we uw toestemming om verder te gaan? We zullen sparen wat we kunnen, maar u hebt een flinke klap gekregen, er is veel schade aangericht, ik kan nu bijvoorbeeld nog niet zeggen of we de knie kunnen sparen. De knie is behoorlijk zwaar verbrijzeld, en een deel van het scheenbeen ook.’

Alsof het weet dat het onderwerp van gesprek is, alsof het door deze verschrikkelijke woorden uit zijn benarde slaap is gewekt, stuurt het rechterbeen hem een blinde, puntige pijnscheut. Hij hoort zichzelf naar adem snakken, en daarna het bonzen van bloed in zijn oren.

‘Zo,’ zegt de jongeman, en hij klopt hem zachtjes op zijn wang. ‘Dan moesten we maar eens gaan.’

Bij het wakker worden heeft hij heel wat meer vrede met zichzelf. Zijn hoofd is helder, hij is weer de oude (*barstensvol energie!* denkt hij), maar ook aangenaam slaperig, hij zou zo weer een dutje kunnen doen. Het been dat de klap heeft opgevangen voelt enorm, olifantesk, maar pijn heeft hij niet.

De deur gaat open en er verschijnt een verpleegster, een nieuw, fris gezicht. ‘Gaat het weer een beetje?’ zegt ze, en er gauw achteraan: ‘Probeer nog maar niet te praten. Dokter Hansen komt zo dadelijk langs om een praatje te maken. Ondertussen moeten we even iets doen. Dus als ik u mag vragen even te ontspannen terwijl...’

Wat ze moet doen terwijl hij ontspant is, zo blijkt, een katheter inbrengen. Het is geen lolletje om zoiets te ondergaan; hij is blij dat een onbekende het doet. *Dat krijg je er nou van!* foetert hij tegen zichzelf. *Dat krijg je er nou van als je ook maar één ogenblik je aandacht laat verslappen. En de fiets: wat is er met de fiets gebeurd? Hoe moet ik nou voortaan boodschappen doen? Allemaal omdat ik zo stom was om over Magill Road te gaan!* En hij vervloekt Magill Road, hoewel hij jaren over Magill Road heeft gefietst zonder dat er wat gebeurde.

Wat de jonge dokter Hansen hem te bieden heeft, als hij arriveert, is allereerst een snel overzicht van zijn situatie, om *hem bij te praten*, en vervolgens meer specifieke informatie over zijn been, deels gunstig, deels niet zo gunstig.

Om met zijn algehele conditie te beginnen, als je in aanmerking neemt wat er met het menselijk lichaam kan en zal gebeuren als het door een snel rijdende auto wordt geraakt, mag hij zichzelf feliciteren dat het *niet ernstig* is. Het is zelfs zozeer het tegendeel van ernstig dat hij zichzelf gelukkig, fortuinlijk, gezegend mag prijzen. Hij mag dan een hersenschudding hebben overgehouden aan de botsing, hij is gered door de helm die hij droeg. Er wordt voorlopig doorgegaan met monitoren, maar niets duidt op een intercraniële bloeding. Wat de motorische functies betreft, de eerste tekenen wijzen erop dat die niet zijn aangetast. Hij heeft wat bloed verloren, maar dat is aangevuld. Mocht hij zich afvragen waarom zijn kaak zo stijf is, die is niet gebroken, alleen gekneusd. De schaaftwonden op zijn rug en arm zien er erger uit dan ze zijn, ze zullen in een week of twee genezen.

En dan het been, het been dat de klap heeft opgevangen: hij (dokter Hansen) en zijn collega's zijn niet in staat gebleken de knie te sparen. Ze hebben er uitvoerig over gesproken, en de beslissing was unaniem. De klap – hij zal het hem later laten zien op de röntgenfoto – kwam precies op de knie terecht, en er was nog een bijkomend rotatieprobleem, waardoor het gewricht tegelijkertijd verbrijzeld en verdraaid werd. Bij een jongere patiënt zouden ze misschien voor een reconstructie hebben gekozen, maar een reconstructie van de vereiste orde zou een hele serie operaties met zich hebben meegebracht, de ene na de andere, een jaar lang, of misschien wel twee, met een kans van slagen van minder dan vijftig procent, zodat ze het al met al maar het beste hadden geacht, gezien zijn leeftijd, om het been vlak boven de knie te amputeren, waardoor er een flink stuk bot overbleef voor de prothese. Hij (dokter Hansen) hoopt dat hij (Paul Rayment) zal gaan inzien dat dat een verstandige beslissing was.

'U heeft vast een heleboel vragen,' rondt hij af, 'en die

wil ik met alle plezier proberen te beantwoorden, maar misschien niet nu, beter morgenochtend, als u wat geslapen hebt.'

'Prothese,' zegt hij, nog een moeilijk woord, hoewel hij minder problemen heeft met moeilijke woorden nu hij weet dat zijn kaak niet gebroken is, alleen gekneusd.

'Prothese. Kunstbeen. Zodra de chirurgische wond is genezen zullen we een prothese aanmeten. Over vier weken, misschien zelfs eerder. In een mum van tijd zult u weer lopen. En ook fietsen, als u wilt. Na wat oefening. Verder nog vragen?'

Hij schudt zijn hoofd. *Waarom hebben jullie het me niet eerst gevraagd?* wil hij zeggen; maar als hij die woorden uitspreekt zal hij zijn zelfbeheersing verliezen, zal hij gaan schreeuwen.

'Dan spreek ik u morgenochtend,' zegt dokter Hansen. 'Kop op!'

Maar dat is nog niet alles. Daar is het nog niet mee gedaan. Eerst de verkrachting, daarna de toestemming voor de verkrachting. Er moeten formulieren worden getekend voordat hij met rust wordt gelaten, en die formulieren blijken verbazend moeilijk.

Familie, bijvoorbeeld. Wie en waar is zijn familie, vragen de formulieren, en hoe moeten ze op de hoogte worden gebracht? En de verzekering. Waar is hij verzekerd? Wat wordt er door zijn polis gedekt?

De verzekering is geen probleem. Hij is tot de tanden verzekerd, er zit een kaartje in zijn portefeuille om het te bewijzen, hij is een uitermate verstandig mens (*maar waar is zijn portefeuille, waar zijn zijn kleren?*). Met familie zit het ingewikkelder. Wie is zijn familie? Wat is het juiste antwoord? Hij heeft een zuster. Ze is twaalf jaar geleden overleden, maar ze leeft nog altijd in of met hem, net zoals hij een moeder heeft die, op momenten dat ze niet in of met hem is, op het klaroengeschal van de engelen

wacht op haar plekje op de begraafplaats in Ballarat. En ook een vader, die verder weg ligt te wachten, op de begraafplaats in Pau, vanwaar hij maar zelden op bezoek komt. Zijn zij zijn familie, zij drieën? *Zij in wier leven je geboren wordt gaan niet heen*, zou hij de opsteller van de betreffende vraag willen laten weten. *Je draagt ze met je mee, zoals je hoopt dat jij zult worden meege dragen door hen die na jou komen*. Maar het formulier laat geen ruimte voor uitgebreide antwoorden.

Waar hij in elk geval meer duidelijkheid over kan verschaffen is dat hij geen vrouw of nakomelingen heeft. Hij is ooit getrouwd geweest, zeker; maar degene met wie hij dat waagstuk heeft ondernomen maakt geen deel meer uit van zijn leven. Ze is hem ontsnapt, volledig ontsnapt. Hoe haar dat is gelukt is hem nu nog een raadsel, maar het is wel zo: ze is ontsnapt naar een eigen leven. In praktische zin, en zeker in de zin die door het formulier wordt bedoeld, is hij dus ongetrouwd: ongetrouwd, alleenstaand, solitair, alleen.

Familie: *GEEN*, schrijft hij in blokletters, onder het toezien van de verpleegster. Hij streept de overige vragen door en ondertekent de formulieren, allebei. ‘Datum?’ vraagt hij aan de verpleegster. ‘Twee juli,’ zegt ze. Hij schrijft de datum op. Motorische functies niet aangetaast.

De pillen die hij accepteert zijn bedoeld om de pijn te verlichten en hem te laten slapen, maar hij slaapt niet. *Dit* – dit vreemde bed, deze kale kamer, deze geur van ontsmettingsmiddel met een vleugje urine – dit is duidelijk geen droom, dit is echt, zo echt als maar kan. Toch voelt deze hele dag, gesteld dat het allemaal dezelfde dag is, gesteld dat tijd nog iets betekent, als een droom. In elk geval komt dit *ding*, dat hij nu voor de eerste keer bekijkt onder het laken, dit monstrueuze voorwerp dat met wit is omzwachteld en met zijn heup verbonden is, regelrecht uit

het land der dromen. En dat andere ding, dat ding waar de jongeman met de uitzinnig blikkerende brillenglazen zo enthousiast over sprak, wanneer zal dat zijn opwachting maken? Hij heeft nog nooit van zijn leven een naakte prothese gezien. Het beeld dat bij hem opkomt is dat van een houten schacht met bovenaan een weerhaak zoals een harpoen en rubber zuignappen op zijn drie pootjes. Regelrecht weggelopen uit het surrealisme. Regelrecht weggelopen uit Dali.

Hij steekt een hand uit (de drie middelste vingers zijn bij elkaar gebonden, merkt hij nu voor het eerst) en drukt op het wit omzwachtelde ding. Het stuurt geen enkel gevoelssignaal terug. Het is net een blok hout. *Alleen maar een droom*, zegt hij bij zichzelf, en hij valt in de diepste mogelijke slaap.

‘Vandaag gaan we u een stukje laten lopen,’ zegt de jonge dokter Hansen. ‘Vanmiddag. Niet ver, een paar stapjes maar om u een beetje te laten wennen. Elaine en ik zullen u een handje helpen.’ Hij knikt tegen de verpleegster. Zuster Elaine. ‘Elaine, regel jij dat met Orthopedie?’

‘Ik wil vandaag niet lopen,’ zegt hij. Hij leert door oeeengeklemd tanden praten. Behalve dat de kaak is gekneusd zitten ook de kiezen aan die kant los, hij kan niet kauwen. ‘Ik wil me niet laten opjagen. Ik wil geen prothese.’

‘Dat is prima,’ zegt dokter Hansen. ‘We hebben het overigens niet over een prothese, dat is nog niet aan de orde, dit is alleen maar revalidatie, het eerste stapje in het revalidatieproces. Maar we kunnen er ook morgen of overmorgen mee beginnen. Alleen maar om u te laten zien dat het niet het einde van de wereld betekent, een been verliezen.’

‘Laat ik het dan nog eens zeggen: Ik wil geen prothese.’
Dokter Hansen en zuster Elaine wisselen een blik.

‘Als u geen prothese wilt, wat wilt u dan wel?’

‘Ik wil liever voor mezelf zorgen.’

‘Goed dan, einde onderwerp, we zullen u niet opjagen, dat beloof ik u. Mag ik dan nu even met u over uw been praten? Mag ik u wat vertellen over de verzorging van het been?’

Verzorging van mijn been? Hij gloeit van woede – zien ze dat dan niet? *Je hebt me onder narcose gebracht en mijn been afgehakt en in de afvalbak gegooid om het door iemand in het vuur te laten gooien. Hoe kun je daar over de verzorging van mijn been staan praten?*

‘We hebben de resterende spier over het uiteinde van het bot getrokken,’ zegt dokter Hansen, met gekromde handen demonstrerend hoe ze dat hebben gedaan, ‘en daarop vastgenaaid. We willen dat als de wond genezen is die spier een kussentje vormt op het bot. De komende dagen zal er, vanwege het trauma en de bedrust, een neiging zijn tot oedeem en zwelling. Daar moeten we iets aan doen. Ook zal de spier de neiging vertonen om zich terug te trekken richting heup, op deze manier.’ Hij gaat en profiel staan, steekt zijn achterwerk uit. ‘Dat gaan we tegen door te rekken. Rekken is heel belangrijk. Elaine zal u wat rek oefeningen laten zien en u helpen als dat nodig is.’

Zuster Elaine knikt.

‘Wie heeft dit op zijn geweten?’ vraagt hij. Hij kan niet schreeuwen omdat hij zijn kaken niet van elkaar kan krijgen, maar dat komt hem wel goed uit, het past bij zijn tandknarsende razernij. ‘Wie heeft me aangereden?’ Er staan tranen in zijn ogen.

De nachten duren eindeloos. Hij heeft het warm, hij heeft het koud; het been, opgesloten in zijn zwachtel, jeukt maar valt niet te bereiken. Als hij zijn adem inhoudt hoort hij het spookachtige gekruip van zijn mishandelde vlees dat zich weer aaneen probeert te breien. Aan de andere